

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(25)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2010

УДК 330-339:321.7;159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Саєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 1 від 27 січня 2010 р.)

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

Наукові праці МАУП / Редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001. — Вип. 1. —

К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. — Вип. 2(25). — 270 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2010
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	5	Кім Л. С. Концептуальні підходи до стратегічного управління персоналом	72
Малащук Д. В. Дослідження і функціонування нейромереж на валютному ринку	5	Цуцунескі Александар Структурні зміни на міжнародному ринку туристичних послуг	76
Хачатрян О. Проблеми регулювання національних фінансових систем в умовах глобалізації	9	Нгуен Куинь Май Секьюритизація в “Большой Восточной Азии” и дипломатические стратегии Вьетнама	84
Атакишиев М. Д., Салимов С. М. Роль енергетики в стратегії устойчивого развития Азербайджанской Республики	15	Кєсковскі З. В. Комунікативний менеджмент та його роль в інформаційному забезпеченні системи державного управління Болгарії	90
Юсеф Н. Н. Перспективи розвитку міжнародних економічних відносин України та Сирії	24	Жанкевич Л. В. Розвиток господарського контролю: історичний аспект	96
Задорожний В. П. Державне управління інвестиційним процесом як об’єкт дослідження в науковій літературі	28	Захожай О. А. Еволюція наукових підходів до аналізу місця і ролі держави в ринковій економіці	101
Ейсмонт В. С. Сучасна парадигма державного регулювання економіки та її сфер	34	Газанфаров Єльчін Муслім огли Методичні підходи до формування системи фінансової безпеки банку	107
Куслій В. О. Інвестиційний потенціал України в контексті інноваційного розвитку	44	ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	116
Ручка Н. В. Екологічна економіка і промислова екологія – теоретичні засади стійкого екологічно безпечного розвитку суспільства	47	Медвідь Ф. М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення	116
Мельник П. П. Еколого-економічні проблеми в галузі рослинництва	53	Мусали Ерол Салех-оглу Проблеми і тенденції розвитку модернізаційних процесів в Україні	123
Головач Н. В. Сучасні аспекти визначення професійної спрямованості студентів напряму “Менеджмент”	57	Луценко М. О. Взаємозв’язок демократії та громадянського суспільства в Україні	130
Рижиков В. С. Значення економічної культури юриста в стабілізації макроекономіки	62	Серпінський А. О. Україна в системі монополярного і мультиполярного світу	134
Рожкова Е. М. Методологічні основи організації обліку на підприємствах промисловості	67	Приймак Ю. В. “Використання” демократичного досвіду людства в процесі здійснення демократичних реформ в Україні	139

Безсмертний А. В.

Взаємозв'язок політичної, світоглядної,
моральної та правової культури 147

Доброва О. В.

Ознаки сучасного політичного процесу
в Україні 154

Стельникович А. С.

Конституція України та практична ідея
становлення соціально-правової держави 157

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 162**Шконда В. В., Кальянов А. В.**

Компетентнісно орієнтований підхід
до підготовки майбутніх фахівців 162

Сидорук О. О.

Методи психологічного впливу на особистість
у правоохоронній діяльності 167

Леоненко Н. О.

Суб'єктивні уявлення студентів про професійну
підготовку та психологічні умови і чинники
сформованості професійно значущих якостей
у майбутніх медичних психологів 173

Николин І. М.

Чинники формування ідентичності в процесі
професійного становлення особистості 180

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 185**Юлдашев О. Х., Курко М. Н.**

Методологічні засади вдосконалення
адміністративно-правового забезпечення
державного управління (на прикладі сфери
інноваційного розвитку) 185

Пантюхін В. О.

Концептуальний підхід до розвитку
кадрового потенціалу в сучасній Україні 191

Дорошев А. О.

Проблемні аспекти забезпечення
інформаційної безпеки держави 194

Ткаліч А. О.

Роль омбудсмена в системі захисту прав
людини і громадянина 199

Мигалевич В. В.

Розуміння корупції як передумова
її подолання 204

Дукоскі С. М.

Міжнародно-правові зобов'язання
Республіки Болгарія у сфері захисту
права на свободу совісті та віросповідання 209

Котеньова О. В.

Порядок розрахунку штрафних санкцій
за порушення правил здійснення
господарювання 214

Куртакова А. О.

Соціальне партнерство: об'єктивні
передумови виникнення соціального
партнерства, теоретичні аспекти
соціального партнерства 219

Ібрагімов Абіл Самаддін огли

Правові засади Європейського Союзу
в соціальній сфері 225

Вихристюк О. С.

Нормативно-правове забезпечення
регулювання економічної безпеки
підприємств 231

Корона С. О.

Правові та організаційні засади системи
державного управління у забезпеченні економічної
безпеки і запобіганні економічній злочинності 237

Мурашкіна Т. А.

Парламентські аналітичні служби
в інформаційному забезпеченні
законодавчого процесу 244

Коломієць О. А.

Правова культура в житті українського
суспільства на сучасному етапі 250

Гавриленко Ю. М.

Становлення українського трудового права:
історичний аспект 254

Абдуллаєв Самир Айдьн оглы

Современный международно-правовой статус
Каспийского моря 259

Відомості про авторів 266

ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 2(25), с. 123–129

Особливості політичної модернізації в Україні загалом характерні для перехідних суспільств, які прагнуть “вписатись” у процес так званого “осучаснення навіздогін”. Це супроводжується спробами остаточного подолання наслідків тоталітарної системи. На відміну від Російської Федерації, яка була імперським центром, перед Україною постало завдання позбутися постколоніального синдрому.

Суспільство і політична система безперервно змінювалися протягом усього історичного шляху, починаючи від періоду свого виникнення. Часом ці зміни мали прогресивний характер, тобто давали можливість одним суспільствам домінувати над іншими. Інколи, навпаки, зміни полягали у регресі і деградації, які призводили до відставання і навіть загибелі соціумів (наприклад, цивілізації Центральної Америки після приходу європейців). Переважали поступальні, еволюційні перетворення, але часто траплялися також різкі зміни, революційного характеру. Вперше на глибокому теоретичному рівні соціально-політичні перетворення були осмислені в період Просвітництва і революцій, що розпочався у XVIII ст. Серед філософів, які цікавилися питаннями причини і характеру трансформацій своєї епохи, можна назвати Джона Локка, Адама Сміта, Алексіса де Токвіля та ін. [1]. Різкі і прогресивні зміни, що сталися із західними суспільствами у XX ст., були досліджені американськими і європейськими науковцями, які для пояснення перетворень розробили концепцію модернізації.

Теорія політичної модернізації складається з багатьох концепцій, об'єднаних ідеєю реальності та відтворюваності позитивних соціально-політичних зрушень. Вона увібрала в себе різні ідеї і теорії, що містять відмінні висновки й рекомендації, мають різну соціально-політичну спрямованість і є нерівноцінними за науковою значущістю. Серед представників цього напрямку такі політологи й соціологи, як С. Ліпсет, Г. Алмонд, С. Верба, Р. Варт, Д. Аптер, Д. Коуелман,

Л. Пай, Д. Лапаламбара, В. Росту, С. Хантінгтон, В. Цапф, С. Ейзенштадт, Д. Лернер, В. Мур, А. Етціоні, П. Бергер та ін.

Концепція політичної модернізації має два основні виміри. По-перше, це комплекс науково-методологічних засобів, спрямованих на пояснення джерел, характеру і напрямів політичних змін на історичній, сучасній і постсучасній стадіях загальноцивілізаційного розвитку з розкриттям на рівні окремо взятих соціумів усієї сукупності відносин: держава — міжнародна система, держава — громадянське суспільство, держава — особистість, індивідуум — індивідуум та ін. По-друге, це практичне втілення елементів раціоналізації влади і політичної бюрократії через органічне поєднання політичних, економічних і духовних чинників соціального розвитку; зростання здатності політичної системи адаптуватися до нових соціальних зразків; ослаблення і заміну традиційних еліт модернізаторськими; подолання відчуження населення від політичного життя й забезпечення його групової та індивідуальної участі в ньому; постійне вдосконалення нормативної та ціннісної систем суспільства [2].

Теорія політичної модернізації пройшла кілька етапів свого становлення і розвитку. Перший етап розпочався у середині XX ст., після завершення Другої світової війни. У цей історичний період домінування західних країн, передусім США, у сфері управління, стандартів споживання та багатьох інших аспектів здавалося беззаперечним, а отже, моделлю модерної держави визнавалися Сполучені Штати. Інакше кажучи, модернізація

розумілась як “вестернізація”, тобто копіювання західних зразків в усіх сферах життя. Це відбувалося у 50–60-х роках, коли існувало жорстке протистояння двох суспільно-політичних систем, поряд із цим відбувався процес виникнення так званого “третього світу” (колишні колонії та напівколонії), тому потрібно було виробити нову парадигму соціально-історичного розвитку. Необхідність модернізації країн третього світу за західними зразками, крім інших причин, була продиктована боротьбою з поширенням на цих самих територіях комуністичної ідеології та соціально-політичного ладу [3].

Варто зазначити, що у своїх витоках модернізаційні теорії спочатку спиралися на універсалістські традиції західного лібералізму, що репрезентував думку, нібито етапи розвитку всіх країн і народів є однакові. Так вважали розробники концепцій модернізації, однак на той момент вони ще не встигли перевірити дієвість своїх теорій на практиці в умовах складного і різноманітного світу. На цьому етапі у модернізаційній теорії домінує думка, що механізми економічного зростання є детермінантою впровадження політичних інститутів західного зразка, що ж до культури, то вважалося, що її прозахідні цінності будуть сприйняті автоматично. Практична реалізація положень такої стратегії модернізації полягала у соціально-економічному вирівнюванні країн Азії, Африки і Латинської Америки, які вважалися тоді економічно відсталими, із розвиненими країнами. Але на практиці демократизація, пропаганда ліберальних цінностей, встановлення парламентської системи та інших стандартів західної організації влади сприяли не підвищенню ефективності державного управління, а корупції чиновництва, свавілля бюрократії, що займалася лише самозбагаченням, катастрофічному розшаруванню суспільства та його політичній аморфності, зростанню у ньому конфліктності та напруження. Західні інституції запроваджувалися формально, демократичні цінності засвоювалися поверхнево, політичні еліти колишніх колоній почали застосовувати практику “внутрішнього колоніалізму” [4].

Другий етап розвитку теорії модернізації припадає на 1970–1980 рр. Причинами перегляду попередніх теоретичних постулатів були, по-перше, очевидність у багатьох випадках недієвості універсальних західних рецептів, а по-друге, значні соціально-економічні, політичні та технологічні успіхи країн, які отримали назву “азійські тигри”. Ціла низка країн знайшла внутрішні ресурси і стимули модернізації, які відрізнялися від захід-

них, однак давали не менші результати. Для “азійських тигрів” таким ресурсом слугувала традиційна культура, що засновувалася на синкретизмі східних філософсько-релігійних вчень — конфуціанстві, буддизмі, даосизмі. Зрімі успіхи мали також країни, які використовували потенціал комуністичної ідеології (СРСР, КНР) та ісламські цінності (країни Близького Сходу, Індонезія).

Поспішаючи за практикою, стала змінюватися і теорія модернізації. Пріоритетом було визначено дослідження змін соціальних, економічних, політичних структур, які відбувалися не за моделями західної демократії. Існування традиційних інститутів та цінностей політологи вже не розглядали як перешкоду до “модерну”. При збереженні пріоритетності універсальних критеріїв і цілей майбутнього розвитку, їх реалізація вбачалася вченим саме у специфічній національній формі. Цю реалізацію розглядали як відносно тривалий етап, на якому можливий не лише розвиток, а й звичайне відродження раніше існуючих елементів, і, також, цілком можливим може бути занепад [5].

На даному етапі відбувається перегляд ролі соціокультурного (цивілізаційного) чинника в модернізаційних процесах, він визнається чи не найголовнішим у їх перебігу. Було висунуте теоретичне припущення, що модернізація можлива лише за умови зміни ціннісних орієнтацій широких верств суспільства, подоланні криз політичної культури суспільства. Окремі дослідники намагалися вивести закон глобальної дисгармонії, що доводив би невідповідність соціокультурного характеру суспільства та потреб його модернізації, заснованої на універсальних цілях [6].

На третьому етапі розвитку теорій модернізації (1980–1990 рр.) відбулося узагальнення набутого теоретичного досвіду і зміцнення ґрунтовного академічного напрямку досліджень. Водночас, розробляються практичні рецепти та розвивається індустрія консалтингових послуг. Цей період характеризується зменшенням відвертого втручання західних урядів у справи “немодернізованих країн”. Натомість, набувають міжнародної ваги недержавні консалтингові організації та аналітичні центри, до послуг яких добровільно вдаються уряди, які прагнуть модернізувати політичну систему. Теорії модернізації перетворилися із засобу концептуального забезпечення зовнішньої політики Заходу в інструмент комплексного пояснення, консультацій та прогнозування соціально-політичного розвитку. Після розпаду соціалістичного табору (і деяких соціалістичних

держав), у міжнародних консалтингових організацій з'явилося багато клієнтів, які прагнули переставити посткомуністичні суспільства на рейки демократії і капіталізму. Складнощі, які постали для теорії модернізації у цей період, були пов'язані з дилемою, чи зможуть східноєвропейські суспільства віднайти власні моделі розвитку (як, наприклад, "азійські тигри"), чи варто переносити західноєвропейські зразки. Здається, жертвою боротьби різних концепцій модернізації стала також і Україна, в якій досі точаться дискусії — чи варто переймати західні взірці, чи шукати свого коріння і йти власним шляхом.

Одним з найголовніших завдань модернізації є структурне оновлення політичної системи, формування політичної моделі соціальної дії, оскільки політична система повинна бути якомога більш адаптованою до нових викликів, породжених сучасними глобальними процесами, здатною діяти за конкретних історичних обставин, суспільно-політичних ситуацій. Процес модернізації, на думку її дослідника С. Блека, поділяється на кілька стадій: 1) визначення мети і порядку денного; 2) консолідація зорієнтованої на модернізацію еліти; 3) трансформація інституцій; 4) інтеграція суспільства на новій основі [7]. В сучасній Україні досі не подолані глибокі суперечності в середовищі політичної еліти щодо завдань і шляхів реформ. Однак існують проблеми і на більш глибокому рівні: декларації необхідності реформ і модернізації далеко не завжди означають реальну готовність їх впроваджувати, оскільки оптимізація соціально-економічної і політичної системи неминуче зруйнує непрозорі схеми перерозподілу матеріальних благ та утримання влади, які тримають "на плаву" багатьох українських можновладців. Отже мусимо констатувати, що друга стадія модернізації залишається не пройденою, натомість створюється видимість реформ, які, по суті, є псевдореформами.

Сучасні теоретики визнають, що модернізація має альтернативний характер, тобто можливі різні варіанти вживання заходів з оновлення, залежно від умов їх перебігу, національних традицій, культурно-релігійних цінностей, але узагальнений світовий досвід дає можливість все ж таки вести мову про певні стандарти в організації економіки, політики, соціальних відносин. Це, насамперед, товарно-грошовий регулятор виробництва, збільшення витрат на освіту, зростання ролі науки в раціоналізації економічних відносин, сприяння якомога більшій соціальній мобільності населення, плюралістична організація влади, зростання

політичних комунікацій та багато інших тенденцій. Однак, наявність універсальних норм зовсім не означає наявності якоїсь однієї обов'язкової програми розвитку для всіх країн, що проходять модернізацію.

Як ми вже зазначали, найкращі умови для реалізації цих норм складаються внаслідок їх синтезу з позитивним соціокультурним потенціалом конкретного народу. Загалом, у такому ж напрямі слід рухатись і Україні, однак залишається відкритим питання: чи справді більшість суспільства сповідує європейські цінності [8]?

Розрізняють два типи модернізації: органічну та неорганічну (відображену) [9]. Органічна модернізація відбувалася (і продовжує відбуватися) у країнах Західної Європи та Північної Америки. Цьому типу модернізації притаманні власні закономірності і самостійний творчий пошук шляхів удосконалення соціальних систем; розвиток відбувається у формі неперервного еволюційного та революційно-реформаторського процесу. Для органічної модернізації характерним є не орієнтація на запозичені моделі розвитку, а створення власних моделей, які можна поширювати серед інших суспільств. Власне сам концепт модернізації з'явився серед західних теоретиків як ідея принципової можливості відтворення процесів у їхніх суспільствах (органічна модернізація), у суспільствах менш розвинених (неорганічна модернізація).

Україна рухається шляхом модернізації другого типу. Відображена модернізація здебільшого зумовлена не внутрішніми, а зовнішніми чинниками розвитку і характеризується нерівномірністю змін в економіці, політиці, культурі, соціальних відносинах. Шляхом неорганічної модернізації просуваються країни, які умовно поділяються на країни другого і третього ешелонів капіталістичного розвитку (на противагу першому ешелону, який проходить органічну модернізацію). Перші з них мали певні риси капіталізму та індустріального виробництва, але модернізація відбувалася там переважно під зовнішнім впливом. У країнах третього ешелону внутрішніх передумов капіталізму практично не існувало, а тому й модернізація в них набула викривленого характеру, що проявилось в різних аспектах, зокрема, зіткнення спроб форсованими методами згори накинути західні моделі та цінності з прагненнями традиційних верств населення зберегти свій статус і свою ідентичність [10].

У цьому плані Україна, поряд з деякими сусідніми країнами, займає особливе місце: з одного

боку, процес розвитку капіталістичних відносин тут тривав з другої половини XIX ст., а з другого — його було перервано під час комуністичної трансформації першої половини XX ст. У результаті, Україна фактично потрапила з другого ешелону у третій, хоча з точки зору техногенного потенціалу, вона була більш модерною ніж за часів царату.

Після 1991 р. перед Україною відкрилися широкі можливості для всебічної модернізації її суспільства на основі врахування світового досвіду та реалізації власного соціокультурного потенціалу. На жаль, з досягненням певного стартового рівня для модернізації, Україна, внаслідок розриву між бажаними наслідками політичних змін та реальними їх результатами, потрапила у ситуацію, відому в політичній науці як “синдром модернізації”. Цим терміном позначають проблему, породжену протиріччям між процесом диференціації вимогами рівності та здатністю політичної системи до інтеграції [11].

Розв’язання проблеми подолання “синдрому модернізації” вимагає теоретичного та організаційного забезпечення модернізаційного процесу, що передбачає насамперед визначення та розв’язання основних його проблем. Проблеми модернізації українського суспільства похідні від кризового становища перехідного періоду, який затримався в Україні невиправдано довго. На відміну від країн, що рішуче стали на бік демократії (Естонія, Польща, Чехія та ін.), або пішли шляхом зміцнення владної вертикалі авторитарними методами (Росія, Білорусь, Казахстан та ін.), Україна досі перебуває у нестабільному динамічному стані, що характеризується відсутністю як повноцінного громадянського суспільства, так і потужної центральної влади.

Особливості політичної модернізації в Україні загалом характерні для перехідних суспільств, які прагнуть “вписатись” у процес так званого “осушачення навздогін” (В. Пугачов) [12]. Це супроводжується спробами остаточного подолання наслідків тоталітарної системи. На відміну від Російської Федерації, яка була імперським центром, перед Україною постало завдання позбутися постколоніального синдрому. Це зумовлює своєрідність самого державотворчого процесу в Україні, яка, на думку сучасного українського економіста В. Малеса, “полягає у переході, по-перше, від колоніального статусу на шлях самостійного розвитку і, по-друге, від тоталітарно організованого державно-монопольного управління методами прямого розпорядництва (командно-адміністра-

тивна система) до визначення державних пріоритетів соціально-економічного розвитку, виходячи із суспільних потреб” [13].

Однією з обтяжуючих обставин для України є те, що ментальності як владно-бюрократичній верхівці, так і значній частині суспільства притаманні всі “гріхи” посттоталітарного і постколоніального спадку. Особи, які претендують на роль політичної еліти (і в силу обставин де-факто посідають її місце), не дотягують до рівня “державних мужів” і за стилем та політичною поведінкою більше нагадують провінційних сатрапів зі схильностями Остапа Бандера. Політична система України залежна від чужих національних традицій, ментальності, цінностей та ідеологічних схем, привнесених ззовні. Значна частина української влади і досі перебуває в ілюзії “вищості” колишнього Центру, на волю якого треба зважати. Дефіцит демократії та ефективної прозорості правової системи спокушає владу та суспільство діяти методами корупції і тіншових схем.

На перешкоді ефективній політичній модернізації стоїть всеохоплююча системна криза, яка має багато аспектів, серед яких О. Бабкіна виділяє: кризу ідентичності (розрив соціально-структурних підрозділів суспільства з політичною системою); кризу легітимності (низький рівень лояльності населення до даної політичної системи, відсутність згоди в суспільстві щодо природи і методів діяльності політичної влади); кризу участі (відчуження населення від політичного життя, створення правлячою елітою перепон для залучення до політичної діяльності соціальних груп, які висувують свої претензії до влади); кризу проникнення (невідповідність проголошених владою цілей і напрямів соціального розвитку реальній соціально-політичній ситуації, низький рівень можливостей системи державного управління); кризу розподілу (порушення принципів забезпечення прийняттого для суспільства рівня матеріального добробуту і допустимої межі соціальної нерівності та соціальної несправедливості) [14].

Для подолання цих криз знадобляться не лише “рецепти модернізації”, а й неабиякі зусилля нового покоління української влади та всього суспільства. Саме тому однією з найважливіших проблем політичної модернізації є досягнення відносно стійкої рівноваги і політичної стабільності в суспільстві на основі визначення природи і напрямку процесів, що відбуваються в ньому. Необхідно визнати, що українське суспільство сильно розширене за регіональною, мовною,

релігійною, майновою, віковою та іншими ознаками. Від ефективності подолання (значущості) цих розшарувань залежить соціальна стабільність та спроможність обирати справді легітимну і професійну владу, яка б діяла на користь абсолютної більшості народу.

Другою важливою проблемою у процесі політичної модернізації українського суспільства є пошук оптимальних способів переходу від традиційного суспільства до раціонального, пом'якшення вірогідного зіткнення старих, традиційних для даної національної політичної культури цінностей і норм політичного життя з новими модернізованими інститутами. Тут необхідно насамперед уважно поставитись до формування політичного режиму і створення системи соціального управління, зорієнтованих на витворення стилю соціально-політичного життя, відповідного запитам і внутрішнім потребам українського суспільства.

Третьою проблемою політичної модернізації сучасної України є налагодження системи постійного зворотного зв'язку й діалогу між представниками владних структур і населенням, збільшення числа індивідів, які мають не лише право, а й реальну можливість бути почутими під час винесення політичних рішень. Саме на ці аспекти варто звернути особливу увагу архітекторам політичної реформи, яка, очевидно, ще не завершилася. Весь період з 2005–2010 рр. позначився політичними явищами і процесами, які унаочнили недовіру конституційної реформи в її нинішній редакції. Забезпечення механізмів реального впливу на владу громадян створить нові стимули і переломить тенденцію політичної апатії і соціальної фрустрації [15].

Треба зазначити, що не припиняються спроби з боку українського експертного середовища виробити конкретні пропозиції щодо шляхів і механізмів модернізації. Наприклад, у 2009 р. за ініціатииви Міжнародного фонду “Відродження”, організаційно-координаційної підтримки Лабораторії законодавчих ініціатив та фінансового сприяння Програми “Об'єднуємося заради реформ” (UNITER) провідні незалежні експерти підготували своє бачення необхідних Україні реформ. Створений Проект отримав назву “Стратегія модернізації України. Визначення пріоритетів реформ”. Він містить ключові, з точки зору експертів, реформи, без яких неможливий жодний поступ. Багато із запропонованих експертами кроків модернізації країни є доволі відомими: кризова атмосфера українського суспільства останніх років насичена цими ідеями та поглядами.

Повна версія документа була відкрито розміщена в мережі Інтернет для подальшого обговорення громадськістю і всіма зацікавленими сторонами. Для привернення уваги до цього важливого і актуального документа коротко викладемо його зміст і структуру [16].

“Стратегія модернізації України. Визначення пріоритетів реформ” складається з чотирьох частин. Перша частина називається “Інституційна організація держави і територіального самоврядування”. У ній йдеться про принципи модернізації політичної системи на засадах захисту національних інтересів, підвищення ефективності виконавчої влади, реформування місцевого самоврядування, бюджетної сфери, судової влади та інтенсифікацію відносин публічної адміністрації з громадянами. У другій частині “Модернізація України: соціально-економічний вимір” висвітлено проблеми і пропозиції шляхів їх подолання у цілій низці галузей, зокрема до охорони здоров'я, комунального сектору, захисту прав власності, монетарної і фінансової політики тощо. Третя частина “Зовнішня політика та безпека держави” присвячена пошуку адекватних відповідей на міжнародні виклики національної безпеки, концепції відносин з провідними глобальними та регіональними гравцями на міжнародній арені (США, Росія, ЄС, КНР та ін.), проблемам реформи оборонно-безпекового сектору, реформуванню дипломатичної служби. У четвертій частині “Фундаментальні цінності демократичних змін” наводяться рецепти активізації процесу розбудови громадянського суспільства, забезпечення прав людини і громадянина, забезпечення свободи слова, радикальну перебудову системи освіти, реформи в галузі культури тощо [17].

Як зазначають автори видання, запропоновані ідеї не є абсолютно новими. Цей Проект увібрав у себе всі ті міркування, про які вже багато йшлося, починаючи з 1991 р. Тим не менше, досвід показує, що для ефективної політичної модернізації України бракує зовсім не знань, а політичної волі для їх реалізації на практиці.

Сучасний український соціум є типовим суспільством перехідного періоду, в якому відбувається складний та часом суперечливий процес системної трансформації соціальних, економічних і політичних структур. Протягом останнього десятиліття у вітчизняних наукових і політичних колах не вщухають дискусії щодо визначення стратегії і тактики проведення курсу реформ. Перед суспільством тривалий час стояла проблема

вибору вектора розвитку: соціалізація чи лібералізація економічних та соціальних структур.

Ініціатори проведення системної трансформації в Україні не були готові об'єктивно оцінити майбутні негативні наслідки запропонованих реформаторських проєктів та моделей. Країна і до сьогодні залишається великою мірою соціально, економічно та ідеологічно розколотою, що надзвичайно заважає успішному просуванню реформ та визначає падіння довіри та свідомої підтримки громадянами тих реформ, які здійснюються та будуть здійснюватися в майбутньому.

Література

1. Алексіс де Токвіль. Давній порядок і Революція. — К.: Юніверс, 2000. — 224 с.
2. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: Моногр. — К., 1999.
3. Zielonka J., Pravda A. Democratic Consolidation in Eastern Europe. Volume 2. International and Transnational factors. — Oxford University Press, 2001. — 557 p.
4. Політологія посткомунізму. Політологічний аналіз посткомуністичних суспільств. — К.: Політ. думка, 1995. — 368 с.
5. Кремінь В., Ткаченко В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. — К., 1998.
6. Павленко. Ю. І. Трансформація суспільства та проблеми соціальної політики. — К.: НІСД, 1997.
7. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія. — К.: Академвидав, 2008. — 568 с.
8. Стратегія розвитку України: теорія; практика / За ред. О. К. Власика. — К.: НІСД, 2002.
9. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть: Моногр. — К.: Вид. центр "Академія", 1999.
10. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія. — К.: Академвидав, 2008. — 568 с.
11. Цвєтков В. В., Горбатенко В. П. Демократія — Управління — Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 248 с.
12. Пугачев В. П., Соловьев А. И. Введение в политологию. — М.: Аспект-Пресс, 2008. — 448 с.
13. Малес В. Держава і регіони. До формування регіональної політики в Україні // Розбудова держави. — 1994. — № 9.
14. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія. — К.: Академвидав, 2008. — 568 с.
15. "Конституційна реформа має бути реалізована з урахуванням всенародного обговорення" — Віктор Ющенко / Прес-служба Президента України Віктора Ющенка. — 12.01.10. // <http://www.president.gov.ua/news/16393.html>
16. Стратегія модернізації України: бачення незалежних експертів // Укр. незалежний центр політ. досліджень // <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=603277148&mode=thread&order=0&thold=0>
17. Модернізація України. Визначення пріоритетів реформ. Проєкт до обговорення. — К., 2009. — 120 с.

Однією з обтяжуючих обставин для України є те, що ментальності як владно-бюрократичної верхівки, так і значної частини суспільства притаманні всі "гріхи" посттоталітарного і постколоніального спадку. Особи, які претендують на роль політичної еліти (і в силу обставин де-факто посідають її місце), не дотягують до рівня "державних мужів" і за стилем та політичною поведінкою більше нагадують провінційних сатрапів зі схильностями Остапа Бендера. Політична система України залежна від чужих національних традицій, ментальності, цінностей та ідеологічних схем, привнесених ззовні. Значна частина української влади і досі перебуває в ілюзії "вищості" колишнього Центру, на волю якого треба зважати.

Одним из обтяжающих обстоятельств для Украины есть то, что ментальности как властно-бюрократической верхушки, так и значительной части общества присущи все "грехи" посттоталитарного и постколониального наследия. Лица, претендующие на роль политической элиты (и в силу обстоятельств де-факто занимающие ее место), не дотягивают до уровня "государственных мужей", и по стилю и политическому поведению больше напоминают провинциальных сатрапов со склонностями Остапа Бендера. Политическая система Украины зависит от чужих национальных традиций, ментальности, ценностей и идеологических схем, привнесенных извне. Значительная часть украинской власти до сих пор пребывает в иллюзии "превосходства" бывшего Центра, волю которого нужно учитывать.

One of aggravating circumstances for Ukraine is that mentalities both an imperiously-bureaucratic top, and a considerable part of a society inherent all "sins" of the posttotalitarian and postcolonial inheritance. Persons who apply for a role of political elite (and owing to circumstances de facto take its place), do not hold out to level of "statesmen"

and behind style and political behaviour remind provincial satraps with propensities Ostap Bender more. The political system of Ukraine is dependent on another's national traditions, mentality, values and ideological schemes introduced from the outside. The considerable part of the Ukrainian power and is till now in illusion of "superiority" of the former Center on which will it is necessary to consider.

Надійшла 13 квітня 2010 р.